

NAUČTE SE SPRÁVNĚ SEKAT TRÁVU,
KOSIT LOUKY A SKLÍZET OBILÍ

Ian Miller

PŘÍRUČKA KOSEŇÍ

Mladá fronta

Příručka kosení

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Ian Miller

Příručka kosení – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

PŘÍRUČKA KOSENÍ

**NAUČTE SE SPRÁVNĚ SEKAT TRÁVU,
KOSIT LOUKY A SKLÍZET OBLÍ**

Ian Miller

**PŘÍRUČKA
KOSENÍ**

Mladá fronta

Mým dcerám Ianthě a Vivien

ISBN 978-80-204-5209-2 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-204-5526-0 (PDF)

Copyright © 2016 Ian Miller

Translation and Epilogue © 2019 Věra Dudmanová

Čím déle Levin kosil, tím častěji a častěji prožíval chvíle zapomnění, kdy už jeho ruce nemávaly kosou, ale sama kosa poháněla jeho tělo, plné vědomí a plné života, kdy pravidelná a přesná práce se jako zázrakem dělala sama, aniž na ni myslel. Byly to chvíle nejvyššího blaha.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

Obsah

8 Předmluva (Kiko Denzer)

10 Úvod: Můj příběh

KAPITOLA 1

14 Jak vám kosení změní život

Na co budu svou kosu používat?

KAPITOLA 2

20 Kosa a jak ji používat

Sestavení kosy ✧ Bezpečnost ✧ Tah kosou ✧ Kosení ✧ Mulčování
odkapávací linie

KAPITOLA 3

40 Jak nejlépe využívat své tělo

Alexandrova technika ✧ Meditace ✧ Meditační cvičení

KAPITOLA 4

46 Jak ze své kosy dostat to nejlepší

Optimalizace úhlu mezi stopkou a lisem kosy ✧ Setkání kosy s trávou

KAPITOLA 5

50 Péče o čepel: jak efektivně používat brousek

Kdy brousit ✧ Používání správného brousku ✧ Brousky přírodní
a umělé ✧ Jakou technikou používat brousek

KAPITOLA 6

58 Péče o kosu: postup při naklepávání

Kdy klepat ✧ Příprava čepele ✧ Kladívka, babky a naklepávače ✧
Příprava ✧ Jak naklepávat ✧ Řešení problémů ✧ Různé kosy a ostří
na různou práci ✧ Oprava zubů

KAPITOLA 7

70 Jak se kosa vykovává

První kosy * Ocel * Dřevěné uhlí * Produkce dřevěného uhlí *
Prohlídka kosárny z doby před průmyslovou revolucí

KAPITOLA 8

88 Dělání sena a používání sušáků

Ruční dělání sena * Jak se dělá seno na sušácích * Nakládání sena
na vozík * Ztrát živin při sušení sena na zemi * Výhody sušení
na sušácích * Porovnání metod sušení * Plánky na výrobu sušáků *
Kterou metodu použít * Kdy začít dělat seno * Růst trávy
a křivka S * Jak nejlépe usušit seno na zemi * Jak nejlépe využívat
sušáky na trávu

KAPITOLA 9

112 Pěstování a sklizeň obilí

Co pěstovat? * Budete si dělat svou vlastní ovesnou kaši? * Žito na
došky * Co s plevelem * Příprava osevního záhonu * Výsev osiva
v malém rozsahu * Žně * Sušení požatého obilí * Přímá sklizeň
dobytkem * Výmlat a provívání * Uskladnění * Zpracování * Jak si
udělat kváskový chléb

132 Závěrečná poznámka

KAPITOLA 10

134 Další informace a zdroje

Doporučená literatura a bibliografie * Zdroje a dodavatelé *
Rejstřík * Poděkování * O autorovi

Předmluva

Před asi deseti lety jsem při čtení *Mother Earth News*, což je americký časopis věnovaný udržitelnému životu, narazil na článek, který byl o sečení kosou evropského typu. Dlouhé čepele a půvabné tvary rukojetí kos mě vždycky zajímaly, a dokonce jsem si už jednu kosu půjčil od kamaráda, ale zřejmě nefungovala, nebo já jsem si nikdy neosvojil tu správnou techniku. Jenomže autor článku říkal, že evropské kosa jsou úplně jiné: lehčí, ostřejší a snáze se s nimi pracuje.

Jen málokdy si koupím něco, co bych předtím neviděl nebo to nejprve nevyzkoušel, a cena (přes 100 amerických dolarů za sadu) by mi zamávala rozpočtem. Zavola jsem tedy autorovi, který vedl obchod s názvem *Scythe Supply* [Dodavatel kos]. Byl jsem samozřejmě skeptický ohledně toho, co jsem považoval za prodejní prezentaci, ale Elliott Fishbein nebyl obchodník. Byl to dobrý truhlář, který se zamiloval do staronového nástroje a pustil se do podnikání jako způsobu sdílení radosti z odlišného druhu ruční práce.

Položil mi tolik otázek, kolik jsem jich já položil jemu, možná víc. Na konci našeho rozhovoru mě přesvědčil, abych si nekupoval jeho nejdelsí kosu (delší není totéž co lepší). Místo toho mi prodal 45cm kosu na vyžínání příkopů, která, jak mě ujišťoval, bude vyhovovat mým potřebám. Potřeboval jsem jen pokosit trochu trávy a spoustu ostružin (v Západním Oregonu, kde žiji, je ostružiník himálajský zahradníkovým prokletím a obvykle se na něho útočí jedem nebo mačetami. Pro nedostatek koz je kosa na tyto tvrdé, ostatné, ostré a divoké nájezdníky nejúčinnější zbraní).

Tato konverzace proměnila pouhý nákup v akt víry a přátelství. Kosa dorazila. Vzdor mým naprosto nedostatečným zkušenostem a znalostem fungovala tak dobře, jak bylo slíbeno. Dostalo mě to, prodali mi kosu a přesvědčili mě – byl jsem šťasten! Pln radosti jsem kosil fleky trávy a s lehkostí bral řádky ostružin, aniž by došlo ke ztrátě krve! Po několika hodinách cvičení jsem se nemohl dočkat, až si to hlasitý benzínový křovinořez souseda rozdá se smrtelným šepotem mé kosa na příkopy. S nadšením jsem si přečetl knihu Davida Tresemera *The Scythe Book* [Kniha o kose], kterou Elliott doporučoval (v té době šlo o jedinou knihu, která se tímto nástrojem zabývala). Broušení a naklepávání (o němž Ian vyvrací mýty, viz str. 52–69) byly výzvou, se kterou jsem se utkal se zapálením. Elliott mi zvedal telefony a na otázky odpovídal informacemi a povzbuzováním. Z vděčnosti (a protože to bylo o chlebu a pečeni, a tedy také o obilí) jsem mu poslal kopii knížečky, kterou jsem napsal, s návodem, jak využívat hlinu ke stavbě chlebové pece na dřevo. A když jsem přečetl jeden z příběhů Tolstého o šlechtici, který šel kosit se „svými“ rolníky a vrátil se oživen

radostí z kosení, Elliott tu citaci přidal do svého seznamu odkazů na literaturu.

Asi za rok za dva mi Elliottova manželka napsala, aby mi dala vědět, že její muž tragicky zahynul při automobilové nehodě, ale přátelství pokračovalo, jelikož Carol v podnikání pokračovala z jejich domova v Maine. Kosa zůstává mým oblíbeným zahradnickým nástrojem, ale protože jsem nikdy neměl pozemek pro chov zvířat, a už vůbec ne zelenou pastvinu, ještě jsem neměl příležitost zkusit dělat seno způsobem, jaký Ian popisuje ve své knize. Snad jednou. Do té doby každý návštěvník obdrží úvod ke kose. Dvakrát jsem byl pozván do místní zemědělské vyšší střední školy, abych studentům, které zajímá udržitelné zemědělství a metody bez využití nafty, předvedl nebo je učil kosení.

Tento úžasný nástroj nabízí mnoho možností, které, jak Ian naznačuje, jsou něčím mnohem víc než „obyčejným kosením“. To, co se naučíte při kosení kosou, může opravdu změnit váš vztah k zemi, tudíž váš život. Přirozeností technologie (z řeckého kořene *techné*, tedy umění, řemeslo nebo zručnost) je ovlivňovat to, co a jak se učíte tím, jak pracujete ve světě a se světem. Kosa posouvá vaše vědomí pryč od hlučných strojů k vašemu tělu, k vnímání slunce nebo deště na vašich zádech, ke stavu trávy samotné a také ke kose a vašim svalům. Jelikož nástroj (a technika) uspořádává trávu do řádku, mnohem snadněji se pak hrabe. Možná ji začnete vnímat jako něco hodnotného než jen jako náhodně rozházený „odpad“, který je třeba zlikvidovat. Jako krmiwo pro rodinnou krávu nebo pro králíky či slepice nebo jen pro všechny ty hladové organismy na kopě kompostu.

Kosení člověka učí mnohem více, než jen jak zkrátit trávu. Učí ho hodnotě práce, a to jednak coby způsobu živobytí, ale také coby zdroje potěšení, síly a dovednosti. Pokud najdete další osoby, s nimiž je možné tyto hodnoty sdílet, ono živobytí, potěšení, síly a dovednosti, zjistíte, že vaše obec (vaše „místo přebývání“) bude růst stejně tak dobře (a tak krásně) jako vaše zahrada.

Stejně jako Ian si představuji kosou vládnoucí sbory nadšených, kompetentních a silných sekáčů, kteří dokážou s radostí nahradit hlučné a velmi drahé sekačky používané na drcení plevele a křoví podél cest. Představuji si nový druh dohody o přírodě, která vnímá trávníky jako pastviny a sečení trávy jako krmení krav, aby nám dávaly mléko a sýr. (Tato vize je vlastně částečně inspirována příběhy Jaimeho Lerner z Curitiba v Brazílii, kde městský úřad nahradil městské parky ovce s ovčáky.) Představuji si vlastníky domů, kteří si právo na jejich trávu oplátkou vyměňují za podíl na mléce a mase. Představuji si sekáčské večírky, na kterých se slaví sklizeň tak, že se z pokosů na polích udělá bludiště. Představuji si novou generaci kovářů, kteří se znovu naučí umění vykovat dlouhé lehké kosa. Žádná z těchto vizí nenavrhuje ústup od modernosti – místo toho nabízí volbu založenou na matematické jednoduchosti „hospodářství“.

Pokud se po přečtení této knihy rozhodnete kosu vyzkoušet, přijměte Ianovu radu a najděte si kamaráda, který má větší zkušenosti, abyste se o námahu podělili. V počtu je potěšení a moudrost, stejně tak síla a bezpečí.

Kiko Denzer

Úvod: Můj příběh

„Mezi věcmi, které nenávidíme, je pohřbena skupina produktů, které jsou do ní zařazeny jenom proto, že jsou divné. Jsme z nich nervózní. Jsou dostatečně odlišné, takže nám to nějaký čas trvá, než pochopíme, že se nám vlastně líbí.“ Malcolm Gladwell, *Blink*

Představuji si, jak lidé obražejí oči v sloup, když v knihovně nebo v knihkupectví při prohlížení titulů o hospodářství, zahradničení nebo soběstačnosti narazí na tuto knihu. Přiznávám, že na první pohled to může vypadat jako glorifikace ludditů (angličtí řemeslníci a dělníci, kteří byli proti zavádění strojů, které je údajně okrádaly o práci, zejména v textilních továrnách. Dnes se jimi označují obecně lidé s nedůvěrou v nové technologie, pozn. překl.) nebo možná jako nějaká záludnost. Mým cílem ovšem je představit zde to, co jsem začal chápat jako dokonale legitimní a zodpovědnou volbu pro vlastníky domů, hospodáře a jiné, kteří hledají, jak ušetřit peníze, snížit svou spotřebu fosilních paliv, být méně závislí na průmyslových produktech a lépe pečovat o svou půdu, zvýšit míru svého sebeurčení, poznat lépe své kamarády a zemi a zastavit používání hlasitých, špinavých strojů.

Tady prosím napíšu, jak jsem se dostal k práci s kosami, a proč si myslím, že se váš život zlepší, když jednu takovou začnete používat. Moje první významné setkání s kosou bylo nepřímé. Ve druhé polovině 90. let 20. století a v prvních letech 21. století, když mi bylo přes dvacet, jsem přesídlil z Iowy do San Franciska, abych se pokusil rozběhnout hudební kariéru. Byl jsem mladý a poprvé sám a bylo pro mě důležité, abych ukázal světu, že mám život

ve svých rukou, a jedním ze způsobů, jak jsem se na to dal, bylo koupit si tetování. Poté, co jsem si jich nechal pár udělat, přičemž jedno z nich se mi líbilo, zatímco druhé moc ne, jsem dostal nápad na dokonalé tetování. Věděl jsem, že jsem kdysi zahlédl uměleckou dřevorezbu s lidmi pracujícími na polích s ručními nástroji. S touto mdlou představou jsem začal trávit víkendy ve veřejné knihovně a upřeně zíral do knížek o umění v naději, že obrázek najdu. Po více jak roce hledání, aniž bych našel něco, co by mě oslovilo, jsem to v podstatě vzdal.

Zhruba v té době a po několika nepříjemných rozpadech hudební skupiny a přešlapování na místě jsem byl z hraní hudby pro obživu rozčarován a zamiloval jsem se do myšlenky stát se ekologickým zemědělcem. I když jsem vyrůstal v Iowě, což byl jinak stát s nejvyšší produkcí kukuřice ve Spojených státech, neměl jsem ani zkušenosti, ani žádné vazby na hospodaření nebo zahradničení, tak jsem se začal dívat na výběr knih z veřejné knihovny na taková témata. Jednoho dne jsem na klávesnici v knihovním vyhledávacím vytkal slova „zemědělská technologie“ a objevila se kniha *Dream Reaper (Snový žnec)* od Craiga Canina. Našel jsem ji na polici, začal jí listovat a pak si řekl: „Moment!“ A podíval jsem se znovu na obálku knihy. Byla to dřevorezba člověka sekajícího kosou obilí.

V horských oblastech používání kose nikdy nevymřelo. Teď lidé z města, permakulturisté a tisíce jiných znovu objevují efektivnost a užitečnost tohoto znamenitého nástroje.

To bylo ono – přesně ten obrázek, jaký jsem poslední dva roky hledal. O několik dní později jsem to měl na paži a od umělce provádějícího tetování jsem zjistil, jak vyslovovat anglické slovo „kosa“ (*scythe*). To bylo na konci roku 2001. Cestu k tomu, jak se stát ekologickým zemědělcem, jsem si vyřešil tak, že jsem se vrátil do školy a začal studovat agroekologii na Kalifornské univerzitě v Santa Cruz. To vedlo k tomu, že jsem v roce 2005 byl šest měsíců na stáži na biodynamickém hospodářství v jihostředním Rakousku. Během několika prvních dnů mého pobytu jsem tam uviděl jejich kosu, jak visí v dílně, a hned jsem věděl, že se ji musím naučit používat. Několikrát jsem to zkusil, pomlátil jsem nějaký plevel a neměl tušení, co dělám. Jediným srovnatelným pohybem pro mne bylo švihnutí baseballovou pálkou nebo golfovou holí, přičemž ani jedno nemá pro používání kosy význam. Býval jsem často brzy unavený a posekal jsem toho skutečně velmi málo. Vůbec jsem nepochyboval, že na sekání kosou bude něco víc, než se zdá, ale neuměl jsem si představit, jak kosu používat efektivněji. Brzy mi také došlo, že v Rakousku něco takového jako hospodářství bez kosy prakticky neexistuje.

Na tom hospodářství pracoval ono léto rumunský pracovník. Florin byl o rok mladší než já, ale pokud jde o zkušenosti z hospodářství, byl o světelné roky napřed. Uměl dělat cokoliv. Probouzel jsem se brzy ráno za zvuku brousku klouzajícího po kose, než začal Florin sekat trávu pro stádečko ovcí, které v ohradě neměly dost krmení. Vypadalo to, že Florin se při sečení překvapivě velkého množství trávy téměř nenamáhá.

Než jsem se nadál, stáž byla u konce a jediná zkušenost s kosením, kterou jsem

získal, bylo těch pár okamžiků, kdy jsem se lopotil, abych pokosil trochu trávy.

Po promoci jsem se počátkem roku 2006 na to hospodářství vrátil a na jaře roku 2007 jsem zjistil, že existuje organizace, která nabízí kurzy kosení kosou. Vzal jsem si půldenní lekci, koupil si kosu (kterou dodnes používám) a přemluvil jsem sousedy, aby mě nechali pokosit svůj jabloňový sad, který měl alespoň 0,4 ha. Pokud si vzpomínám, trvalo mi to asi týden, ale posekal jsem ho celý, a to, co jsem za den sklídl, jsem zkrmil jejich prasatům.

Když jsem byl v Rakousku, zamiloval jsem se do celozrnného žitného kváskového chleba, který jsme na hospodářství jedli každý den. Naučil jsem se ho péct a nakonec jsem začal snít o pěstování a sklizení obilí jen s použitím ručních nástrojů, poté o pečení chleba z tohoto obilí a – abych si vydělal na živobytí – také o jeho prodeji. Šance dělat přesně tohle se naskytla, jakmile jsem se v létě 2007 odstěhoval zpátky do rodné Lowy.

Během původně plánované dvoutýdenní návštěvy Lowy v srpnu 2007 jsem zajel do Decorahu navštívit *Seed Savers Exchange* (Směňárnu uchovatelů semínek), neziskovou organizaci věnující se uchování zeleniny jako dědictví. Z vrtochu jsem se rozhodl vzít s sebou životopis s plným očekáváním, že na získání práce na dobře známém místě se tak dobrou pověstí není žádná šance. K mému překvapení měli o mě zájem, tak jsem u uchovatelů semínek práci přijal a potkal tam starší pár hospodářů, stoupence hnutí ze 70. let, jehož hlavním cílem byl návrat k půdě, a které zaujaly moje myšlenky a nabídli mi, abych je vyzkoušel na jejich půdě. Koupil jsem si knihu od Kikoa Denzera *Build Your Own Earth Oven*

(Postavte si svou vlastní hliněnou pec), řídil jsem se jejími pokyny, začal jsem péct chléb a prodávat ho na farmářském trhu. Zanedlouho jsem pooral a na 0,4 hektarech zasel žito a na 0,2 hektarech špaldu.

Někdy v červenci roku 2009 byl čas sklizně. V té době jsem byl na farmářském trhu téměř rok, nebohatl jsem, ale prodal jsem všechno, co jsem dokázal upéct. Teď jsem se chystal konečně zrealizovat poslední sen.

U místního truhláře jsem si nechal vyrobit oblouk pro jednu z mých kos, který se připojuje ke kose, aby po starém způsobu sbírala pokosené obilí a pokládala ho na zem pro snadné vázání. Ta moje kolébka byla ve stylu velkých hrábí, jaké jsem viděl na obrázcích z období hospodářské krize. A tak jsem jednoho chladného rána za rosy stál na kraji žitného pole a začal sklízet nejtradičnější výbavou, jakou si můžete představit. Udělal jsem i krátké video, v němž jsem řekl něco jako: „Dnes je první den ze zbytku mého života.“ Opravdu jsem měl pocit, že je to pro mne důležitý okamžik, a přemýšlel jsem o tom, jak dlouho to asi bude, kdy se ve winneshickém okrese státu Iowa drobné obilí sklízelo kosou. Pak přišlo první rozmáchnutí. Celý nástroj, kosa s obloukem zajela do stojících hustých stébel žita. Je to oukej, přemýšlej o tom, udelej pár úprav, zkus to znovu. Stejný výsledek. Bez ohledu na to, jak moc jsem se snažil, něšto kosou obilím pohnout, aniž by se všechno nezamotalo. Změnil jsem úhel, změnil jsem umístění, změnil jsem délku – nic nepomáhalo. Můj sen se mi rozplýval před očima.

O den či dva později jsem kontaktoval Botana Andersona, kolegu a nadšence do kosení z Wisconsinu, který z Rakouska dováží kosy nejvyšší kvality, jaké používám

i já. Zmínil se o technice dvou tahů, o nichž slyšel, kdy první tah obilí usekne a poté druhý na stejném místě obilí hromadí a zamete ho na zem po vaší levici. Příští den jsem to zkusil... fungovalo to! Trvalo to tři dny a trochu mi pomohli kamarádi, kteří přišli vázat obilí do snopů, které pak skládali do mandelí, aby uschly na poli. Konečně jsem měl úrodu.

Veliká zahrada nebo malé hospodářství bez kosa je téměř zárukou extenzivního vyživání strojů na spalovací motor, jako jsou stromovky, travní sekačky a traktory. Když se na to dívám, tak jediný důvod, proč nemít kosa, by bylo, že si nejste vědomi její existence, jejího účelu a toho, jak příjemně se s ní dá pracovat. Už sice nepěstuji dost obilí, aby mě prodej chleba uživil, ale stále ho mám dost pro své vlastní potřeby a seno dál dělám ručně.

Díky náhodě, zvědavosti a současně úsilí jsem se hodně o kosách a kosení naučil a rád bych zde tyto znalosti s vámi sdílel v naději, že co nejvíce z vás inspiroji, abyste si vybrali tu správnou technologii, co by splnila všechny vaše potřeby.

Když používám slovo kosa, odkazuji téměř vždy na kalenou rakouskou kosa (někdy nazývanou evropská nebo kontinentální evropská kosa). Existují stovky, ne-li tisíce tvarů čepelí kos a existuje slušné množství variací dokonce mezi rakouskými kosami. Americké a anglické kosa jsou ražené (a tudíž je není možné klepat) a byly vyvinuty na sklizení cukrové třtiny a rákosí, a proto nejsou vhodné na seno a sklizení malého obilí.

Pokyny k používání kosa jsou určeny pro praváky. Pokud jste leváci a používáte kosa stavěnou pro levoruké kosení, jednoduše si pokyny přizpůsobte.

Ian Miller